

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-нин Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелинин органы

№ 286 (12076)

1982 чылдың декабрь 15, среда

1982 чылда
индексацияланган

Өрттө 3 көп

КЫШКЫ СПОРТ СЕЗОНУ

Тываның геология-шинчилел экспедициясында топограф Николай Багин бо мышык спорт сезону ажитытканда-ла Херби даанга, «Тайга» станциязынга маш удаа хааптап четтигипкен. Хостуг үзүнде бодунуң коллективте кады ажылдап турар өрү хоочун спортчулар Владимир Габеев, Юрий Савва, Людмила Норенкова олар-биле болгаш кады чоруттар.

Ажылга-даа, кадыкшылдаа быжыгларынга-даа кады чорутуу геология-шинчилел спортчу мергежили сөөлгү үеде дыка беден. Оларның хей кези—массалык разрядлы спортчулар. Маргылдаа бүрүзүнге барым шупту киридри чаңчыл апарган. Ол дээрже, ында хей-тинки организацияларын, бирги ээлчеге профсоюз комитетинин (даргазы Л. Норенкова) спортчу массалык чорунуң чедип алыр талазы-биле организаторларын түңнели дид. Ук коллективтин мышык спорт сезонуна бүгү талагы белеткенгенин бир кол бадыткалы—оң ажыдышкынынга экспедициялык команда-ларынның тилекчи болуп үнгени болур. Геолог спортчулар бүгү-эвеледин «Хаак оруу кыйгырып тур» деп маргылдаа-зынга амдыгаштан-на идеялик белеткенип эгелзэн.

Геология-шинчилел экспедициянын коллективинин болгаш өске-даа организацияларын спортка идеялик СЭКП ТК-ның болгаш СЭКП-нин Министрлер Чөвүлелинин эртенки чылдың сентябрыда хүлээп алганы «Күш-культура» болгаш спорттук массалык чорунуң улам ыңай көдүрү дугайында» доктаалынын негелдери-биле дүүшкен болуп турар. Оон аңгыда партия Тыва обкомунун V пленумунун шийитилеринде спорттук мышык хевирлерин негелдир, аңаа ажылчы чондары илбаз-биле хаара тударын база айткан.

Бистин республикада спорттук мышык хевирин негелдир-биле чамдык ажылдап база чорутууну турар. Хаак спорттук Мышылда, Туранда, Бай-Хаакта массалык апар чыдар. Бай-Тайга, Барыш-Хемчин районнарада спорт организаторлары бо ажычче кичээгенин күштелдиргенин ында белеткенин хейик шөлүгүштери, четелеттинген дериг-херекселер, күш-ажылчы коллектив бүрүзүнде спортка хамаарыштыр чорутуунга ажыл-херектер бадыткап турар. Үстүндө адаттыгга районнарада база өске-даа черлерде спортке кичээгени партия обкомунун V пленумунун соонда улгаткан. Чөөн-Хемчикте «Алдан-Маадыр», Улуг-Хемде Жаанов атыг, Барыш-Хемчикте «Хемчин» совхозтарда бо талазы-биле байлаа черле эки.

Шайбалыг хейик база элзэн негелдир турар. Чүгле Кызыл хоорайда бестин шайбалыг хейиктин оюн ажыкшадар бар. Чаданала, Тээлиде, Хову-Аксында шайбалын бо чылын ажылдап кирген, ону кылырын чамдык суурларда улам чылап турар.

Ындыг-даа болза, республиканың чамдык ажыл-агыйларында, чурттаалыгы черлерде күш-культура болгаш спорттук ийги чергенин херээ мылдыр санаар хевирлерин уштунмай турар чоруктар ам-даа бар. «Хандергей», «Шивил», «Россия», «Улуг-Хая», «Шенкээр» совхозтарда хей-тинки, спорт организаторлары бо чылдың мышык спорт сезонуна кошкан белеткенген. Ол ажыл-агыйларда спортчу дериг-херекселдер четче эвес, катоктар белеткенин, хаактар чедиптер.

Мышылда хейик ойнаар он шөлүгүш бар дээрзин үстүндө чугаалаан бис. А оң чүгүл дурду ажылдагыттар аргалыг. Шөлүгүштерин хей нуруузда чырык чок. Оон уламчын дан неижээ үеде оларга маргылдаалар, ойнаар болбай турар. Хоорайның уугуларын спорт школаларыга хаак салырын ажылдап дугайында чугаа хей чылдарда уламчылал келген. Ыччаларда-а оң ажыдышкыны бо чылын база болбаан. А нитки билгил школаларында хаачылар белеткени ам-даа чогуур негелдег четпес.

Мышык спорт сезону ажитыгган. Ол хиреде «Хүреш» стадиону ам-даа булунтаттынмаан, конкисилер чер хоорайда чок. Эртен кышын «Тайга» станциязынга—300, Херби-че—200 эжеш хаак турган. Чамдык хүнерде, маргылдаалар үзүнде аңаа хей-хей кызылчалар массалык-биле чедэ бээрже, хаак чедиптер чоруткан турган. Ону бо чылын чедир өөренип көрбөзүндө база-ла ол-ла хире сангы хаактар бар.

Хаакчыларнын, хейикчилерин, биатлонисттерин, конкисилерин мергежилни бедир, аңаа хандыкшылыгларын өлчө улам хаара тудар, кими бүрүзүнүң күш-дамыр сайзыралын экинжидер дээш коллективтерин уаутуучуларын, хей-тинки организацияларын сагыш салыр хүлээлгил. Ындыг ажыл-агыйлар, организациялар бисте бар. Чизээ, Улуг-Хемде Жаанов атыг совхозтун (директору Б. Монгуш-оол), Тыванын электрик четирилгенин (директору Н. Чуманов) коллективтери спортчу маргылдааларыга боттарынын уаутуучулары-биле кады унут турар. Оон аңгыда хей-тинки тренера А. Шедогов, Б. Чуруто шышаа спортчулар тустуст хевир ады биле боттарынын мергежилни доктаамал бедир, өскелерге дузаланып турар. Ындыг-даа болза, спортке сагыш салып турар, ону бирги чергенин херээ кылдыр санаар уаутуучулар хей эвес дээрзин маңаа айтыр апар. Массалык маргылдаалар, коллективтук унутушкунер, четчир сангыг дериг-херекселдер, коллектив бүрүзүнде бедир мергежилдик организаторлар—спортке, оон кышкы хевирлеринче кими бүрүзүн хаара тударынын кол быраы болур, а күш-культурага хандыкшылыг кижилерин күш-ажылчыны бүдүрүчүлүү бедир болур, сагылга-чурум быжыгар, ыңчангаш бо ажычче доктаамал кичээгенин салыр херек.

Бо кышкы спорт сезонунда база бир сагыш салыр ужурул чугула айтырып болза, ГТО-нуң мышык хевирлерин дунжаалаты. Республиканың бүдүрүлгелеринде, албан организацияларында, өөредилге черлеринде ГТО нормаларын хүлээп алыр комиссиялар четче тургустуммаан, ыңдыг комиссияларын коллектив бүрүзүнге тургузар херек. Оларнын составын бүдүрүлгенин мурнакчыларын, коллективтерин уаутуучуларын хаара тудары чүгүл спорт организаторларын эвес, партия болгаш совет органдарын хүлээлгези болур.

Ыңчангаш, күш-ажылчы коллективтерин партия, профсоюз, комсомол, спорт организацияларын кол сорулгазы болза, ажылчы чондарын хун бүдүргө амдыралыгга күш-культура болгаш спорттук негелдир талазы-биле ажылчы улам күштелдир, ГТО комплекзинин кышкы хевирлерин дунжаалары мурнуу чылдарда ыкшаа хей барым-даалар чорутуу болурун, маргылдаалар организаторларын улам массалык болуп, аңаа хей кими киришин дээш бүгү аргаларын ажылдаар болур.

Чылды күш-ажылчы чедипшкннерми доозаал

ШАҢНАЛДАРНЫ—ТИЛЕКЧИЛЕРГЕ

Он бирги беш чылдың ийги чылынын эртен ай-ларында Чөөн-Хемчик районунуң ажыл-ишчилери бедир көдүрүшкүлүгүг ажылдаалар. ССР Эвелединки 60 чылдыгга тураскааткан Бүгү-эвеле социалист чарыкына кирпикет, олар чылда сүт садарынын планын 101,1 хуу, дүү садарынын 116,8 хуу, эрт бүдүрүшкүлүгүг 102,1 хуу күүсеткен.

Дүүн Чаданла хоорайга районунуң чондарынын талаларын байырыг хура-лы болган. ССР-нин 60 чылдыгга тураскааткан социалист чарыктын тилекчилер.

болган районга СЭКП обкомунун, Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүлелинин, профсоюздар болгаш ВЛКСМ обкомунун тураскаал

Кызыл тутун болгаш дашла-мун Тыва АССР-нин Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. К. Мендуме ты-выскап. Тутуу ап тура, СЭКП райкомунун бирги секретары И. М. Сувандин ам-даа эки ажылдарын, кыштаглаашкынын организатор эртеририн, малдын чаш төлүп бүрүп ажаап алырын районунуң ажыл-ишчилерин мурнуу-дан алдыргалар.

СЭКП-ниң тургустунганында бээр 60 чыл болур оон төлөтүп уткуур дээш социалист чарыкка Бис-Хем районунуң чонунуң амдырал хандыгында бүдүрүшкүлүгүг ажылдаалар. Бүгү-эвеле социалист чарыктын тилекчилер, СЭКП обкомунун, Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүлелинин, профсоюздар болгаш ВЛКСМ обкомунун тураскаал Кызыл туту-бизе шаңнаткан.

Районунуң чонунуң амдырал хандыгында бүдүрүшкүлүгүг ажылдаалар коллективтерин тураскаал Кызыл туту тыпын тураскааткан байырыг хура-лун болган.

Социалист чарыктын тилекчилер коллективтер тураскаал Кызыл туту тыпын турар, СЭКП обкомунун чиник

аң-чөм үлөтүрүшкүлүгүг болгаш садик кылдырышкы эртерекчи-зи Л. Л. Тимей чарыктын мурнакчыларын күш-ажылчы көдүрүшкүлүгүг демделеп, байырг чедипшкннерми.

СЭКП-ниң XXVI съездинин болгаш СЭКП ТК-нын ноябрь (1982 ч.) пленумунун шийитилерин амдыралга бот-

ландырыгга чедипшкннер-ин күүсөп.

Кыштаглаашкын—хүннүң айтыры

ЧЕДИШКИННЕРГЕ ДАЯНЫР

Чөөн-Хемчик районунуң бүгү ажыл-ишчилери ССР-нин 60 чыл оюн күш-ажылчы чедипшкннерми уткуур дээш чангыс демниг ажылдап, бүгү бар аргаларын алган социалист хүлээлгелерин болгаш планын даалгаларын күүсөдиринче моонгоз.

Малдын өлүп хоораар, чидер, санчыгдар чорунуң чыдаалар дээш организаторларын кымып чоруткан. Ыңчангаш кымып чоруткан, ыңчангаш кымып чоруткан, ыңчангаш кымып чоруткан.

Оон түңнелинде эрт бүдүрүшкүлүгүг чыл планын район Октябрь революциянын 65 чыл оюнун бүдүрүшкүлүгүг күүсөдиркен. Дүк бүдүрүшкүлүгүг чыл планын район ССР Конституциянын оюн таварыштып 112,2 хуу кылды күүсеткен. Ол эртен чыл-дында 38,5 тонна хей болган ол.

Ажыл-агыйларын сүт-бараан фермаларын ажыл-ишчилери алаларыг эбидей ССР-нин 60 чыл күш-ажылчы чедипшкннерми уткуур сорулга-биле сүт бүдүрүшкүлүгүг оон үскүрүн болгаш шынарын бедир дээш шүдүргү ажадып, ыны-бүрү хевирлерин ап чоруткан. Районунуң совхозтары 1982—1983 чылдын кыштаглаашкынында малга быжык чөм-суурну тургузар дээш күженин кинип ажылдаан, сүзүлүшкүлүгүг болгаш бодунуң мал чөм ажыл-агый бүрүзүнде бар. Социалист чарыктын дөштүгүн, оон чон мурнууна көсүкү база массалык болурун чедип алыр дээш элзеш эвес организаторларын кымып чоруткан.

Оон түңнелинде эрт бүдүрүшкүлүгүг чыл планын район Октябрь революциянын 65 чыл оюнун бүдүрүшкүлүгүг күүсөдиркен. Дүк бүдүрүшкүлүгүг чыл планын район ССР Конституциянын оюн таварыштып 112,2 хуу кылды күүсеткен. Ол эртен чыл-дында 38,5 тонна хей болган ол.

Ажыл-агыйларын сүт-бараан фермаларын ажыл-ишчилери алаларыг эбидей ССР-нин 60 чыл күш-ажылчы чедипшкннерми уткуур сорулга-биле сүт бүдүрүшкүлүгүг оон үскүрүн болгаш шынарын бедир дээш шүдүргү ажадып, ыны-бүрү хевирлерин ап чоруткан. Районунуң совхозтары 1982—1983 чылдын кыштаглаашкынында малга быжык чөм-суурну тургузар дээш күженин кинип ажылдаан, сүзүлүшкүлүгүг болгаш бодунуң мал чөм ажыл-агый бүрүзүнде бар. Социалист чарыктын дөштүгүн, оон чон мурнууна көсүкү база массалык болурун чедип алыр дээш элзеш эвес организаторларын кымып чоруткан.

БАШТАЙГЫ ОЛЧА

«Ак-Туру» совхозтун малчылары 1982—83 чылдың мал кыштаглаашкынында ба-гай эвес белеткенген. Ам-со-хоотун хойжу бригадаларын, сүт-бараан фермаларын коллективтерин, туе-тус малчылар СЭКП Тон Комитетинин, ССР-нин Министрлер Чөвүлелинин, ВЛКСМ-тин болгаш ВЛКСМ Тон Комитетинин «Мал кыштаглаашкыны» чедипшкннерми эртерир. 1982—83 чылдың кышкы үзүнде мал ажыл-агыйын продукцияларын бүдүрүшкүлүгүг

гай садик алырын көвүдөдир дээш Бүгү-эвеле социалист чарыкын калбартыр дугайында доктаалы-биле болгаш СЭКП Тон Комитетинин ноябрь (1982 ч.) Пленумунунуң амдыралы-биле бүрүн та-нышкан, оларын амдыралга ботландырып сорулга-биле салып алган, ыңчангаш ажылда-лалар турар.

Чамдык коданнарда хой чаа-ла оодан эгелзэн. Ак-Туру салбырын хоочун малчыны коммунист Кеен Чы-чаан-оолдун коданында 40 хой

Току район тайга-сың ары-зада богаанында кыш соок өрте дүжөр, хар-чам кызыл. Ыңчангаш мал кыштаглаашкынын нарын байлаага эртер. Ол бүгүгү совхозтарын уаутуучуларын, туе-тус малчыларын эки билер. Ыңчангаш ажыл-агыйларга кышкы ба-леткек чыстап эгелзэн. Ол та-лазы-биле чамдык ажылдар кылдырылаан.

Ам бо хүнерде «Тоора-Хем» совхозтун ийек кадар-чы Калпин Кош хойжулар Даш-оол Кош, Мырзынчай Кош, Виктор Ак, Май Ис-со-хоотун ийек кадарчылар Чыгышай Даваа, Хемчиник Ак оларын коданнарын кышкы багай эвес белеткенин. Ол-ла коданнарда малдын байдалы, күш-дегиле эки. Бо чылдың хар чута, соок чон болгаш малчыларга дыка таарымчалыг. Мал чөм база кампалгалыг.

Бүгү таарымчалыг үени чамдык малчылар кышкы ба-леткегге, мал кажалаларын, чурттага байжыларын сен-түлгелеринге, чыгылаашкы-нын кымып алырынга ажыл-даан. Ам хар чаап, соок дымдык бээрже, дүрүп эгел-зэн. «Тоора-Хем» совхозтун Башкы-Хемде молдургалары хайгаарал чогууда, өдөк-ка-жазынын багайында ам бе-зин оң ажыг баш өлүп хо-раан. Ам-даа 30—40 хире баш. дүрүн дөштүг хевир албас чире болза, баа-ла бергедер күш байдалда четпес. Тама-лык бир кодан хураган-ын байдалы баа багай, ха-рын-даа өлүп, харап эгелзэн. Кышка бөлө эвес коданнар өске-даа черлерде бар.

Бүгү таарымчалыг үени чамдык малчылар кышкы ба-леткегге, мал кажалаларын, чурттага байжыларын сен-түлгелеринге, чыгылаашкы-нын кымып алырынга ажыл-даан. Ам хар чаап, соок дымдык бээрже, дүрүп эгел-зэн. «Тоора-Хем» совхозтун Башкы-Хемде молдургалары хайгаарал чогууда, өдөк-ка-жазынын багайында ам бе-зин оң ажыг баш өлүп хо-раан. Ам-даа 30—40 хире баш. дүрүн дөштүг хевир албас чире болза, баа-ла бергедер күш байдалда четпес. Тама-лык бир кодан хураган-ын байдалы баа багай, ха-рын-даа өлүп, харап эгелзэн. Кышка бөлө эвес коданнар өске-даа черлерде бар.

Бүгү таарымчалыг үени чамдык малчылар кышкы ба-леткегге, мал кажалаларын, чурттага байжыларын сен-түлгелеринге, чыгылаашкы-нын кымып алырынга ажыл-даан. Ам хар чаап, соок дымдык бээрже, дүрүп эгел-зэн. «Тоора-Хем» совхозтун Башкы-Хемде молдургалары хайгаарал чогууда, өдөк-ка-жазынын багайында ам бе-зин оң ажыг баш өлүп хо-раан. Ам-даа 30—40 хире баш. дүрүн дөштүг хевир албас чире болза, баа-ла бергедер күш байдалда четпес. Тама-лык бир кодан хураган-ын байдалы баа багай, ха-рын-даа өлүп, харап эгелзэн. Кышка бөлө эвес коданнар өске-даа черлерде бар.

Ол бүгү чедиптер совхоз-тун директоруна, партия комитетинге, көдө Советтин комсомолуна болгаш мына тусулай эртериндерге бил-дирип турбуже, тодарыг, дөштүг хевирлерин албай келгени эддегип. Мал ажыл-чыны специалисттер болгаш бригадирлер малчылар ор-тузунга хун бүрү организатор кичээлдерге ажылчы дөштүг чоруткан, оларын ажылчыга негелде, кыш-ла-ларын кошкан тургуска-ны оон алды.

Дыка хей кыштагларга, малга чөм бээр пагжалар, молдургалар чедипшес. Ы-ндыг-даа-ла элзеш, чедипшес мал чөм чөмге то каап бе-рип турарында ол төтчөглет-тинип, мал чаа базып турар.

Кыштаглаашкын эгелзеден бээр чүгүл ийа ай эртин тур-да, районунуң ажыл-агыйла-рында ыны-бүрү чылдаган-нараан элзеш хей мал өлүп хо-раан. Малдын ис чок ча-дор чоруу база бар. Ол-ла үзүндө иштинде чүгүл «То-ора-Хем» совхозтун 20 ажыг инек, 77 шөз мал чиккен. Ферма, кодан бүрүзүгге мал чөм ам-даа хуваап, быжыг-лаанап. Мал чөмүнн кышта-ларже сөөртүгүзгө саадап тур-ар. Чамдык черлерде дүжү-түпкө мал чөмүн кажалла-ваанында мал чаа базып, чин турар.

Току мшкан орук-чирин берге черге мал чөм сөөр-түгүгге, өске-даа аар-саар

күжүн ажылдаар дээрже-даа эрт дерин совхозтарда чок. Бүгү чедиптерин дарыг чыдадып, мал кыштаглаашкынынче бүгү күштү моон-ноор чугула. Кыштаглаашкынын организатор эртерир талазы-биле доктаалдар хей хүлээп алдыган. Ам оон күү-сөлдөп дээш тодарыг ажыл-дарын чорудар негеттинип турар.

В. ТАМДЫН-ООЛ.

